

A magyar terminológia-politikáról és -stratégiáról

FÓRIS ÁGOTA

1. A terminológia-politikáról általában

A magyar terminológia-politikával 2010-ben, a beregszászi 16. Élőnyelvi Konferencián egy külön workshopon belül foglalkoztunk. Ennek keretében kilenc előadás hangzott el a témában, melyek megjelentek és hozzáférhetők a konferenciakötetben (Hires-László et al. 2011). Ebben az előadásban¹ a legfontosabb fogalmak meghatározásához részben felhasználom *A magyar terminológia-politika elvei, a gyakorlat es az elmélet viszonya*, valamint *A terminológiai szabványosítás és harmonizáció a nyelvi jogok érvényesítésének szolgálatában* címmel megjelent tanulmányokban foglaltakat is (Fóris 2011a és B. Papp–Fóris 2011).

A terminológia-politika és -stratégia kérdésköre szoros kapcsolatban van a nyelvi jogok területével. A *nyelvi jogok az emberi jogok és a kisebbségvédelem* tárgykörébe egyaránt beletartoznak. Az általános emberi jogokat nemzetközi dokumentumokba foglalták. A legkorábbi alapidokumentum az 1948-as Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, ezt az 1960-as években további két okmány követte: a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (az emberi jogokról részletesen lásd Szépe 2001). A nyelvi jogokra vonatkozó legfontosabb alapidokumentumok a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája 1992-ből, és a Nyelvi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 1996-ból. Mindkét dokumentumban nyelvi közösségekről van szó, egyéni és kollektív jogokat tárgyalnak, vagyis a kisebbségben élő közösséget egyéni és közösségi szinten is megillető jogokról írnak (a nyelvi jogokról bővebben lásd Skuttnab-Kangas 1997).

Az identitás kialakításában a nyelvi közösségeket megillető jogok közül fontos szerepe van a saját nyelv és kultúra oktatásához való jognak, a kulturális szolgáltatásokhoz anyanyelven történő igénybevétel jogának, illetve a társadalmi-gazdasági szférában anyanyelven való érvényesülés jogának. Az anyanyelv pedig akkor tudja ezeket a szerepeket betölteni, ha a kisebbség egyaránt gyakorolhatja a nyelve fejlesztéséhez való jogát és az anyanyelven folyó oktatást végző iskolarendszer fenntartásához való jogát. A nyelvi jogok gyakorlásának biztosítását a szakirodalomban általában a kisebbségben élő közösségek oldaláról közelítik meg, pedig bizonyos esetekben nem csak a területileg elkülönülő közösségek anyanyelv-használathoz való jogáról beszélhetünk, hanem a társadalmi nyelvváltozatok közül a szaknyelvek használatának biztosítása is a nyelvi jogok körébe sorolható.

A szaknyelv-használathoz való jog kérdéskörével az UNESCO 2005-ben kiadott *Guidelines for Terminology Policies* című dokumentuma foglalkozik. Szétválasztja egymástól az *általános nyelvi tervezést* és a *speciális nyelvi tervezést* (másképpen köznyelvi, illetve szaknyelvi tervezés). A nemzeti nyelvet fejlesztő² programok általában a köznyelvre

¹ Az előadás elhangzott a „Kultúra- és tudományköziség – Magyarságtudomány a 21. században” című VIII. Hungarológiai Kongresszuson Pécsen, 2016. augusztus 23-án. Megjelent a kongresszusi kötetben (Fóris 2017, in: Benő et al. 2017).

² A terminológiában általánosan elterjedt „fejlesztés” terminust használom az előadásban; ezen természetes és mesterséges nyelvi fejlesztést (pl. szóalkotás, szókölcsonzés, jelentés megváltozása vagy megváltoztatása, adaptálás, szabványosítás) egyaránt értünk.

fókuszálnak; ezen túl azonban tekintettel kell lenniük a szisztematikus szaknyelvi fejlesztésekre is. Ebben az irányelvben a *terminológia-politika* ('terminology policies') elveit összegezték. Ennek értelmében a **terminológia-politika** (más néven **terminológia-stratégia**) **olyan, formálisan rögzített stratégiák együttese, amelyek segítségével koordinálják a határozatokat és célokat, és/vagy egy meghatározott társadalmi csoport terminológiáját** (pl. egy adott nyelvközösségét vagy egy államét). A terminológia-politika nemzeti szinten része az általános nyelvpolitikának, és magába foglalja az intézmények terminológia-politikáját is (része a vállalati nyelvstratégia, az innovációs stratégia vagy a PR-stratégia stb.) (UNESCO irányelv 2005).

A terminológia-politika összetevői: a) demográfiai faktorok, b) kulturális, etnolingvisztikai, geolingvisztikai faktorok, c) társadalmi-pszichológiai faktorok. Ezek a faktorok egyaránt jelen vannak a társadalmi tevékenység különböző szintjein (pl. nemzeti, regionális, nyelvközösségi), valamint a különböző szakterületeken (pl. kémia, fizika, orvostudomány). A terminológia-politika része a szabványosításnak, a harmonizációnak, a jogalkotásnak, és könnyen megragadható például abban, hogy mindegyik területen lényeges annak megadása, hogy „mi a jelentése” egy adott terminusnak.

A terminológia-politika jelentősége főleg abban van, hogy hozzájárul az információ-, tudás-, és innovációs politikához és az oktatási stratégiákhoz. Eredményként felgyorsul a lokalizáció (pl. fordítás és adaptálás a helyi kulturális és nyelvi normák figyelembe vételével). Elősegíti az információhoz való hozzájutást, és az információk közzétételét. A kis nyelvközösségek számára különösen fontos, hogy ne maradjanak ki a tudományos-technikai és az ipari-gazdasági fejlődést segítő információáramlásból; a terminológia-politika ezen túl hozzájárul a tudásmenedzsmenthez.

Az anyanyelv nem csupán az identitás és a kommunikáció eszköze, hanem a megismerés is. Az anyanyelv használatához való joggal viszont csak akkor tud egy közösség megfelelően élni, ha adottak bizonyos háttérfeltételek. **Az anyanyelv-használathoz való jog egyik háttérfeltétele, hogy létezzen pontos, szabatos, ellenőrzött terminológia az adott nyelven.** A terminológia létrehozásának személyi feltétele, hogy nyelvészek és az egyes szakterületeken és tudományterületeken dolgozó szakemberek közösen, összehangoltan dolgozzanak. A dologi feltételek között pedig meg kell említeni a kiépült intézményi háttérrel, a szükséges eszközöket, és a folyamat időigényessége miatt jelentős anyagi ráfordítást. Mindez az erőfeszítés azonban csak akkor hozza meg az elvárt eredményt, ha az így kiépített terminológia széleskörűen hozzáférhetővé is válik, azaz **az ellenőrzött terminológiai adatokat nyilvános adatbázisokban és ingyenes online terminológiai szótárakban kell közzétenni.**

Az UNESCO-irányelvben bevezették még a *terminológia-tervezés* ('terminology planning') terminust. A **terminológia-tervezés** előfeltételezi, hogy az adott nyelvnek van írásbelisége, normái, grammatikai és helyesírási szabályai. Ezen a bázison van lehetőség a szaknyelvek szisztematikus fejlesztésére, amit *terminológia-fejlesztésnek* neveznek. A terminológia-tervezés megvalósulása egyes esetekben természetes folyamat, máskor célorientált kezdeményezés eredménye.

Lanstyák más terminológiát használ: több írásában is „nyelvmenedzselésről” ír (pl. Lanstyák 2010). Szerinte a nyelvmenedzselés abban különbözik a nyelvtervezéstől, hogy hatóköre nem csak a standard nyelvváltozatra korlátozódik, és bármely nyelvváltozatot „megváltoztathatja”. Ebben az értelemben a nyelvmenedzselés az általános nyelvi és a speciális nyelvi tervezést foglalja magába.

2. A magyar terminológia-politikáról

A már hivatkozott beregszászi konferencián tartott előadásomban arra a következtetésre jutottam, hogy – bár számos egyéni és intézményi kezdeményezés keretében folyik

terminológiai tervezés, fejlesztés a magyar nyelvterületen (elsősorban korpusztervezés és korpuszfejlesztés) – **mégis, hiányzik az érdekelt területekre kiterjedő, tudományos igényű szervezett és összehangolt magyar terminológia-politika** (Fóris 2011a). A terminológia-politika létrehozásához – az UNESCO irányelvben leírtak szerint – először négy fontos dolgot kell feltérképezni: 1) a köznyelv és szaknyelvek viszonyát, a legfontosabb fejlesztendő doméneket; 2) mely szaknyelvek, illetve domének milyen állapotban vannak, és melyek fejlesztésére van szükség a jövőben; 3) milyen intézményrendszer képes a munkálatok koordinálására és az eredmények közzétételére; 4) milyen formában szükséges a terminológia-fejlesztés adatainak közzététele (nyomtatott, elektronikus, online).

1) A magyar szakirodalomban igen nagyszámú közlemény, kézikönyv foglalkozik a köznyelv és a szaknyelvek viszonyával (pl. Hajdú 1980, Kiss–Szűts 1988, Kiss 1995). A terminológiai szempontból fontos, aktuális, fejlesztendő doménekről viszont már kevesebb publikáció jelent meg.

2) Arról, hogy mely szaknyelvek, illetve domének milyen állapotban vannak, milyen szógyűjteményeik, szótáraik, terminológiai adatbázisaik jelentek meg, vannak fontos publikációk. Többek között a Terminológiai Kutatócsoportban dolgozó kollégáimmal együtt törekedtünk arra, hogy minél több szakterület terminológiai állapotát, az adatokhoz való hozzáférés címét stb. igyekezzünk minél alaposabban felmérni és közzétenni. Így születtek meg publikációk a gazdasági terminológiáról (pl. Tamás 2014), a matematikai terminológiáról (pl. Czékmán 2010), a sportterminológiáról (pl. Mátis 2009), a zenei terminológiáról (pl. Fóris–Bérces 2007), illetve terminológiai szótárkészítési munkálatokban vettünk részt, pl. *Katonai terminológiai értelmező szótár* (Berkáné Danesch et al. 2015), *DictionELLI. Lézerterminológiai szótár* (Fóris et al. 2015).

Nagyon fontos és értékes eredményeket hozhatna az egyes szaknyelvek állapotára vonatkozó tanulmányok összegyűjtése, és hasonló szempontok alapján történő kiértékelése.

3) A szükséges és létező intézményrendszer kapcsán sokféle példa van előttünk. Számos országban az országgyűlés alá tartozó vagy valamely minisztérium által felügyelt nyelvi/terminológiai intézet foglalkozik a terminológiai kérdésekkel, a terminológia-politikával, illetve -stratégiával, pl. a katalán TERMCAT, a norvég Language Council. Más országokban a nyelvi/nyelvtudományi intézeteknek van terminológiai osztálya (pl. Litvánia, Horvátország). Magyarországon az **MTA Nyelvtudományi Intézetében** nincs terminológiai osztály, bár az biztató, hogy az utóbbi években a Várad Tamás vezetésével működő Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Osztályon több, a terminológiához (is) kapcsolható projekt indult el.

Még 2005-ben alakult meg a **MaTT (a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa)** (lásd Voigt 2008), ez az UNESCO alszervezeteként működő tanács azonban nem lát el szervezési feladatokat, inkább tanácskozó testület, amely laza informális kapcsolatot biztosít a terminológiával foglalkozó kutatók, fordítók, és ipari szakemberek között.³

A Károli Gáspár Református Egyetem **Terminológiai Kutatócsoportja (TERMIK)** (lásd Fóris 2012b) több szempontból is hozzájárult a magyar terminológia-politika megalapozásához. Tagjai foglalkoznak a terminológia elméleti kérdéseivel, a fejlesztési munkálatok metodikai és elvi megalapozásával. A munkákban a befogadó intézmény munkatársain kívül külső munkahelyen dolgozó kutatók, doktoranduszok, egyetemi hallgatók vesznek részt. Az eredmények publikálása nagyjából a *Magyar Terminológia* című folyóiratban történt 2008 és 2013 között.⁴ A kutatócsoport egyik célja volt a magyar terminológia bekapcsolása a nemzetközi vérkeringésbe. Ennek részeként a TERMIK 2010 óta

³ A MaTT elnöke 2005 és 2013 között Voigt Vilmos; 2013-tól Fóris Ágota, titkára Bölcskei Andrea. Honlapja: www.matt.hu.

⁴ A Magyar Terminológia 6 évfolyama jelent meg az Akadémiai Kiadó gondozásában. Anyagi okok miatt a folyóirat 2013-ban jelent meg utoljára.

a European Association for Terminology (EAFT)⁵ tagszervezete. A TERMIK hazai és nemzetközi konferenciák és rendezvények szervezésével terjeszti a terminológiai elveket és módszereket. Többek között a 2010-es budapesti nemzetközi „Terminology Summit”⁶, a 2012-ben megrendezett „Terminológiai kihívások az oktatásban és az Európai Unió gyakorlatban” című konferencia⁷, és a 2012 óta évente szervezett „Névtan és terminológia workshop”⁸ szervezője, továbbá terminológiai előadásorozatok koordinátora (a MaTT-tal és a MANYE⁹-val közösen). 2014 óta minden februárban megszervezzük a „Terminológiai Csütörtök”-öt, ahol a terminológia szakos hallgatók, kollégák, terminológusok és cégvezetők találkoznak egymással (lásd Faludi–Papp 2014).

Bár nem külön szervezet, mégis fontos közeg a **Károli Gáspár Református Egyetemen folyó terminológia mesterszakos képzés**. A terminológusok képzését, a terminológia intézményes oktatását 2011-ben kezdtük meg egyetemünk Magyar Nyelvtudományi Tanszékén. A terminológia mesterszak létesítését és indítását több éves munka előzte meg. E munka során előzetes oktatási tapasztalatokra és kutatási eredményekre, továbbá a külföldi képzések tapasztalataira támaszkodtunk (a részleteket, a képzés felépítését és céljait lásd Fóris 2011b, 2012a, 2013, 2014, B. Papp et al. 2014). A szak létesítésének és indításának célja az volt, hogy olyan szakembereket képezzünk, akik egyrészt megfelelő nyelvészeti és terminológiai szakértelemmel rendelkeznek, másrészt kiismerik magukat az alapvető nyelvtechnológiai alkalmazásokban, adatbázisokban, valamint alapvető szervezési, menedzseri képességekkel is rendelkeznek, ezért jelentős szerepet tudnak vállalni a magyar nyelvvel és nyelvhasználattal kapcsolatos terminológiai feladatok megoldásában. A terminológia mesterszakon humán és műszaki vagy természettudományi előképzettségű hallgatókra egyaránt számítunk. (A tananyagról részletesen lásd Fóris 2011b és 2013.) A terminológia-oktatás – egyfajta tudományközi képzésként – azért is nagyon lényeges, mert a terminológusok munkája képes biztosítani a magyar nyelvű terminológia rendszerezését és közzétételét, emiatt kulcsfontosságú a magyar kultúra és identitás megőrzése szempontjából. – Sajnálatos módon a szak 2016-ban indítható utoljára, a végzett hallgatók jó elhelyezkedési mutatói ellenére. (A megszüntetés oka ismeretlen.)

A magyar terminológia intézményrendszeréhez sorolhatjuk a **TERMINI Kutatóhálózatot**¹⁰ is. Igaz, nevét nem a terminológiáról, hanem a magyar nyelv „határtalanításáról” kapta. Informálisan már az 1990-es évektől létezik, 2001-ben Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat néven intézményesült, és 2013-ban létrejött „hivatalosan is” a Termini Egyesület (elnöke: Szoták Szilvia). A kutatások vizsgálati tárgya a külső régiók magyar nyelvhasználata, céljaik között szerepel a kutatási eredmények alkalmazása a nyelvi tervezésben. Mint honlapjukon is megállapítják, „a nyelvi tervezés is csak úgy válhat hatékonyá, ha mindenütt azonos célokat követ” (<http://ht.nytud.hu/>). Az Illyefalván tartott nyári találkozók és az Élőnyelvi Konferenciák sorozata mind a határtalanítási munkákat támogatják. A szaknyelvek, a terminológia kérdésköre is hangsúlyosan szerepel a kutatások között, azért is, mert a határon túli magyar nyelvhasználatban is sok nehézséget okoz a terminológiai kérdések megoldatlansága: „Ezek az új lehetőségek azonban felszínre hozták a gondokat is. Lépten-nyomon tapasztalható a kisebbségi magyar nyelv nyilvános használatában megmutatkozó bizonytalanság, következetlenség, az államnyelv erőteljes

⁵ <http://www.eaft-aet.net/>

⁶ Az EAFT két évente megrendezésre kerülő nemzetközi konferenciája.

⁷ Szervezők: az Európai Bizottság Fordítási Főigazgatóság Magyar Nyelvi Osztálya, a KRE Magyar Nyelvészeti Tanszéke, a TERMIK, az EAFT és a MANYE.

⁸ 2012 óta évente szervezi a KRE Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, a TERMIK, az ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete, a Magyar Nyelvtudományi Társaság és a Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsa.

⁹ Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete.

¹⁰ <http://ht.nytud.hu/>

hatása, a kodifikált közigazgatási, jogi terminológia hiánya, a szaknyelvek kidolgozatlansága a tankönyvekben és a szakszövegekben, a közérdekű fordítási szövegek kifogásolható, néha botrányos minősége, a nyelvi jogokkal kapcsolatos tájékozatlanság” (Péntek: web). Több kétnyelvű szakszótárat adtak ki kutatóik, pl. a *Román–magyar közigazgatási szótár* (Fazakas 2002), a *Magyar–román közigazgatási szótár* (Benő et al. 2004), és a *Román–magyar oktatásterminológiai szótár* (Benő et al. 2008).

A **Magyar Nyelvstratégiai Intézet (MANYSI)**¹¹ nyitólapján olvasható, hogy a kormány 2014. március 4-én (55/2014./III. 4./ Korm. rendelet) azért hozta létre az intézetet, hogy „a kormány tanácsadó testülete legyen a nyelvi, nyelvpolitikai kérdésekben”, és hogy az intézet a Miniszterelnökség irányításával működő kormányhivatal. „Az intézet feladata a **magyar nyelvvel kapcsolatos stratégiai kérdések kidolgozása**, a magyar nyelv tekintélyének emelése, a kulturális nemzet egységének megerősítése” (Bencze 2015: web). A weboldalon található információk alapján: „A magyar nyelvstratégia végső célja a magyar nyelv biztos fennmaradása az információs térben”. A nyelvstratégia területei között, valamint a nyelvstratégia által fejlesztendő területek között a terminológiát is felsorolják, sőt, a szaknyelvek (kiemelten a gazdasági, a közigazgatási, a jogi és az orvosi szaknyelv és terminológia), és az „anyanyelvű nyelvtechnológiai terminológia kidolgozása, fejlesztése” is szerepel. A „nyelvstratégia feladatai” között tizenkettő nagy feladatkört jelöltek ki, ezek közül a témánk szempontjából „A magyar nyelvstratégia kidolgozása” és a „Terminológiai program” a kiemelendő. A listában az első helyen szereplő magyar nyelvstratégia kidolgozását a teljes magyar nyelvterületre szeretnék elkészíteni, továbbá ezt a folyamatot irányítani és felügyelni. A terminológiai programból kiemelem, hogy nem csak a magyar nyelvű terminológia fejlesztését tűzte ki célul az intézet, hanem a más nyelvekkel való terminológiai harmonizáció feladatát is, továbbá nyilvánosan elérhető online terminológiai adatbázisok közzétételét.

A MANYSI megalakulása idején élénk vita bontakozott ki a sajtóban, részben az intézet létének szükségességéről, részben a feladatköeiről. Ennek kapcsán pl. a *Nyelv és Tudomány* (nyest.hu) online folyóiratban jelent meg cikksorozat. Az intézet feladatköre, vagyis a magyar nyelvstratégia kialakítása kapcsán Jánk István (2014a, 2014b, 2014c) leírja, hogy Balázs Géza és Tolcsvai Nagy Gábor 1996-ban megjelent tanulmányai tekinthetők a témában vitaindítónak (Balázs 1996, Tolcsvai Nagy 1996). Ezekben a tanulmányokban már körvonalazódik a magyar nyelvstratégia és egy ezt irányító intézet kialakítására való igény. Balázs felfogásában inkább preskriptív szemléletben, a nyelvpolitikát és a nyelvstratégiát egyfajta „a nyelvet és a beszélőket „irányító” szervként képzei el. Tolcsvai Nagy felfogásában inkább deskriptív szemléletű a feladat. A szerző azt is bemutatja, hogy az intézet nyelvstratégiai célkitűzései igen sok hasonlóságot mutatnak Balázs (1996) tanulmányában foglaltakkal, vagyis preskriptív szemléletűek. Az általam ismert európai nyelvi, nyelvstratégiai intézetekre, terminológiai intézetekre, osztályokra a deskriptív szemléletű hozzáállás a jellemző, az általuk működtetett szisztéma sokkal inkább egy, a beszélőket hiteles információkhoz juttató rendszer, céljuk olyan elvek kidolgozása, amelyek lehetővé teszik, hogy minél többen jussanak hozzá a nyelvi információkhoz, és hogy az egyes intézmények, minisztériumok azonos elvek szerint dolgozhassanak. Vagyis a céljuk nem a nyelvi szabványosítás, hanem egyfajta nyelvi harmonizációs rendszer működtetése. Ez pedig korunkban főleg hiteles és ingyenes online források, szótárak, adatbázisok kialakítását és közzétételét jelenti.

A (teljesség igénye nélkül)¹² felsorolt intézményrendszer alkalmas lehetne a munkálatok koordinálására és az eredmények közzétételére. Pozitívumként értékelhető, hogy egyes

¹¹ A nyest.hu több írásában is foglalkozott a MANYSI megalakulásával és céljaival. Pl. 2014-ben interjúút készítettek Bencze Lóránd főigazgatóval (Kincse 2014).

¹² A lista soha nem lehet teljes. Nem tettem említést a magyar és külföldi egyetemek magyar nyelvi tanszékein folyó, illetve a fordítóképzésekben oktató-kutató kollégák kutatásairól, eredményeiről; a különböző szakmák és

intézmények keresik az együttműködés lehetőségét, számos esetben jól működő kooperáció van közöttük, és nagyon jó eredményeket mutatnak fel együtt. Negatívumként az látszik, hogy a kitűzött célok és a valós történések nem mindig vannak egymással összhangban, például a 2014-ben a kormány által létrehozott MANYSI kiemelten szerepelteti a terminológia támogatását a céljai között, ennek ellenére 2015-ben a kormány megszüntette a terminológia mesterszakot. Ellentmondásosnak tűnik az is, hogy sok átfedés van az egyes intézetek céljai, feladatai között. Az egyetemek, kutatóintézetek számos tudományos eredménnyel, publikációval járulnak és járultak hozzá a terminológiai kutatásokhoz. Az egyesületek, tanácsok (többé-kevésbé) biztosítják a kutatók, ipari és gazdasági szakemberek rendszeres kommunikációját. A MANYSI pedig segíthetne e kialakult hálózat eredményeinek a közvetítésében, szintetizálásában a kormány, a politika számára. Ehhez persze azt is jó volna látni, hogy milyen – már létező – publikációkra, szakmai anyagokra támaszkodik az intézet egyrészt az általános nyelvstratégia, másrészt a speciális terminológia-stratégia megalapozására. A nyilvános terminológiai adatbázisok készítéséhez anyagi fedezet és képzett terminológusok szükségesek. Csak bízni lehet abban, hogy a megfelelő anyagi fedezetet elő lehet teremteni a munkákra; a terminológusképzés megszüntetése viszont kérdésessé teszi, hogy lesz-e elegendő képzett terminológus az adatbázisok terminológiai adatokkal való feltöltésére.

4) Arra ma már könnyű válaszolni, hogy milyen formában érdemes közzétenni a terminológiát: egyértelműen online, nyilvánosan hozzáférhető rendszerekben.

3. Összefoglalás

Előadásom első részében a terminológia-politika alapelveit, alapfogalmait foglaltam össze. Az alapelvekre építve a magyar terminológia-politika legfontosabb jellemzőit gyűjtöttem össze, úgy, hogy az UNESCO 2005-ös dokumentumában foglalt irányelvekre támaszkodtam, és áttekintettem azt a négy területet, amelyet a terminológia-politika kialakításához át kell tanulmányozni: 1) a köznyelv és szaknyelvek viszonyát, a legfontosabb fejlesztendő doméneket; 2) mely szaknyelvek, illetve domének milyen állapotban vannak, és melyek fejlesztésére van szükség a jövőben; 3) milyen intézményrendszer képes a munkálatok koordinálására és az eredmények közzétételére; 4) milyen formában szükséges a terminológia-fejlesztés adatainak közzététele (nyomtatott, elektronikus, online).

A köznyelvek és a szaknyelvek viszonyával számos publikáció foglalkozik, és már megkezdődött az egyes szakterületek és domének feltérképezése, az eredmények pedig publikációkban jelentek meg. A magyar intézményrendszer eléggé kiépült, de sok átfedés van a feladatkörök között; fontos volna a magyar terminológia-politika megalapozása szempontjából releváns publikációk kijelölése és közzététele. Nagyon jó volna, ha az általános nyelvstratégia és a terminológia-stratégia kialakítása is deskriptív szemléletben történe, és szabványosítási-előíró törekvések helyett a szisztematikus harmonizációs-leíró munkálatokat támogatnák. A terminológiai fejlesztés, a terminológiai gyűjtemények közzététele feltétlenül online formában volna kívánatos – erre egy rendszeresen karbantartott honlap volna alkalmas.

Végezetül még mindig azt kell megállapítanom, hogy – bár számos jó kezdeményezés létezik, mégis – még mindig hiányzik az érdekelt területekre kiterjedő, tudományos igénnyel szervezett és központosított magyar nyelvtervezés és terminológia-tervezés. Az 5-6 évvel ezelőtti állapothoz képest jelentős előrelépések történtek, de konkrét, kézzelfogható eredmény a szükségesnél kevesebb született.

HIVATKOZÁSOK

- B. Papp Eszter – Fóris Ágota – Bölcskei Andrea 2014. Terminográfiai módszerek és eszközök a terminológusképzésben. In: Bocz Zsuzsanna (szerk.): *Porta Lingua 2014. Szaknyelvi regiszterek és használati színterek*. Szaknyelvoktatók és -Kutatók Országos Egyesülete, Budapest. 205–212.
- Balázs Géza 1996. Egy lehetséges magyar nyelvstratégia körvonalai. *Magyar Nyelvőr* 120/3: 237–263.
- Benő Attila – Sárosi Mardírosz Krisztina 2008. *Román–magyar oktatásterminológiai szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- Benő Attila et al. 2004. *Magyar–román közigazgatási szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- Berkáné Danesch Marianne (szerk.) – M. Szabó Miklós – Mező András (katonai szakmai szerk.); Fóris Ágota (terminológiai szakértő) 2015. *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Zrínyi Kiadó, Budapest.
- Czékmán, Orsolya 2010. *Vizsgálatok a magyar matematikai terminológia tárgykörében*. PhD értekezés. Pannon Egyetem, Veszprém.
- Faludi Andrea – Papp Eszter 2014. Terminológiai csütörtök. *Nyelv és Tudomány* <http://www.nyest.hu/hirek/terminologiai-csutortok> (2016.08.02.)
- Fazakas Emese (főszerk.) 2002. *Román–magyar közigazgatási szótár*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy.
- Fóris Ágota – B. Papp Eszter 2011. A terminológiai szabványosítás es harmonizáció a nyelvi jogok érvényesítésének szolgálatában. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita (szerk.): *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász. 429–433.
- Fóris Ágota – B. Papp Eszter – Sermann Eszter (szerk.) 2015. *DictionELI. Lézerterminológiai szótár*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged. <http://dictioneli.stepp.hu>
- Fóris Ágota – Bérces Emese 2007. A zenei szaknyelv és a zenei lexikográfia aktuális kérdései. *Magyar Nyelvőr* 131/3: 270–286.
- Fóris Ágota 2011a. A magyar terminológia-politika elvei, a gyakorlat es az elmélet viszonya. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita (szerk.) *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász. 421–428.
- Fóris Ágota 2011b. Terminology Master in Hungary a Case Study. In: Stoean, C.- Ş. – Ivanciu, N. – Constantinescu-Ştefănel, R. – Loretz, A. (eds.): *Buletin Ştiinţific. La formation en terminologie*. Actes de la Conférence Internationale de Bucarest 3-4 novembre 2011. Nr. 8/2011. ASE, Bucarest. 100–105.
- Fóris Ágota 2012a. Terminológusok képzése – A terminológia mesterképzés elindulása. *Magyar Tudomány* 173/8: 969–976. <http://www.matud.iif.hu/2012/08/11.htm>
- Fóris Ágota 2012b. 5 éves a Terminológiai Kutatócsoport. *Magyar Terminológia* 5/1: 179–191.
- Fóris Ágota 2013. A terminológia-oktatás mint a magyar nyelv, kultúra és identitás támogatása. *Magyar Terminológia* 6/2: 185–195.
- Fóris Ágota 2014. Terminology and LSP in higher education in Hungary. In: Hoel, Jan (ed.): *Terminology – responsibility and awareness. (Terminologen nr. 2 – Terminologi ansvar og bevissthet.)* 90–100. Sprakradet, Oslo. http://eaft-aet.net/fileadmin/files/EAFT_Summit_2012/Proceedings_EAFTSummit2012.pdf
- Hajdú Mihály 1980. *A csoportnyelvekről*. – Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 1. ELTE-MTA, Budapest.
- Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita (szerk.) 2011. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban. A 16. Élőnyelvi Konferencia előadásai*. Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, Budapest–Beregszász.
- Kincse Szabolcs 2014. Titkos-e a nyelvstratégia? (Interjú dr. Bencze Lóránddal) *Nyelv és Tudomány* (nyest.hu) 2014. július 11. <http://www.nyest.hu/hirek/nem-titkos-es-mar-mukodik> (2016.08.02.)
- Kiss Jenő – Szűts László szerk. 1988. *A magyar nyelv rétegződése*. 1–2. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 1995. *Társadalom és nyelvhasználat*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Jánk István 2014a. Nyelvstratégia Magyarországon – Kezdetek. *Nyelv és Tudomány* (nyest.hu) 2014. július 14. <http://www.nyest.hu/hirek/nyelvstrategia-magyarorszagon-kezdetek> (2016.08.02.)
- Jánk István 2014b. Nyelvstratégia Magyarországon – Kezdetek 2. *Nyelv és Tudomány* (nyest.hu) 2014. július 17. <http://www.nyest.hu/hirek/nyelvstrategia-magyarorszagon-kezdetek-2> (2016.08.02.)
- Jánk István 2014c. Nyelvstratégia Magyarországon – Múlt és jelen. *Nyelv és Tudomány* (nyest.hu) 2014. július 30. <http://www.nyest.hu/hirek/nyelvstrategia-magyarorszagon-mult-es-jelen> (2016.08.02.)
- Lanstyák István 2010. A nyelvi problémák típusai. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* XII/1: 23–48.

- Mátis Bernadett 2009. A rögbi és az amerikai futball magyar terminológiájának összehasonlítása. *Magyar Terminológia* 2/2: 255–273.
- Péntek János web. *Magyar nyelvészeti kutatóállomások hálózata a Kárpát-medencében*. <http://ht.nytud.hu> (hozzáférés: 2016.08.05.)
- Skuttnab-Kangas 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Szépe György 2001. Jegyzetek a nyelvi tervezésről és a nyelvpolitikáról. In: Uő. *Nyelvpolitika: múlt és jövő*. Iskolakultúra, Pécs. 11–42.
- Tamás Dóra Mária 2014. *Gazdasági szakszövegek fordításának terminológiai kérdései*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996. Lehetőségek és kötelességek a magyar nyelvi tervezésben. *Magyar Nyelvőr* 120/3: 237–249.
- UNESCO irányelv 2005. *Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities*, Paris: UNESCO. <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001407/140765e.pdf> (2008.01.18.)
- Voigt Vilmos 2008. A Magyar Nyelv Terminológiai Tanácsáról. *Magyar Terminológia* 1/1: 7–9.
- 55/2014. (III. 4.) Kormányrendelet a Magyar Nyelvstratégiai Intézet létrehozásáról <http://www.manysi.hu> (2016.08.05.)
- <http://ht.nytud.hu/> (2016.08.05.)
- <http://www.eaft-aet.net/> (2016.08.05.)

Abstract

Fóris Ágota

About the Hungarian terminology policies and strategies

The importance of terminology policies lies in the fact that they contribute to policies on information, knowledge and innovation, and also to educational strategies. They facilitate easier and faster sharing of and access to information. It is especially crucial for smaller language communities not to be excluded from the flow of information that enhances scientific, technical, economic and industrial development.

The aim of the paper is to survey, analyze, and present the Hungarian terminology policies and strategies, to compile the list of the most significant terminological institutions and organizations, as well as to present their roles and mission.

Keywords: terminology politics, terminology strategy, Hungarian terminology policies, terminological institutions, terminological organizations